

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 18.02.25

Om leksikonet: https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/om_leksikonet.pdf

Historisk litteratur

(_sakprosa) Historiebøker og annen historielitteratur om reell historie. Ofte skrevet av historikere/forskere. Det kan være populariserende, formidlende tekster eller tekster skrevet for andre historikere.

Noen sjangrer som tekster om historie kan tilhøre:

Genre family	Genre	Overall purpose
Recording	Autobiographical recount	To retell the events of your own life
	Biographical recount	To retell the events of another person's life
	Historical recount	To retell events in the past
	Historical account	To account for why events happened in a particular sequence
Explaining	Factorial explanation	To explain the reasons or factors that contribute to a particular outcome
	Consequential explanation	To explain the effects or consequences of a situation
Arguing	Exposition	To put forward a point of view or argument
	Discussion	To argue the case for two or more points of view about an issue
	Challenge	To argue against a view

(skjemaet er hentet fra Caroline Coffin og David Didau i <http://www.slideshare.net/didau/genres-in-geography-history-and-science>; lesedato 03.04.14)

“Det er en gammel sandhed blandt historikere, at “hver generation må skrive historien om på ny”: Hver ny generasjon ønsker at anlegge nye synsvinkler på sig selv og sin fortid, i kraft af nye erfaringer og nye problemer.” (Collin 2003 s. 28)

Mange historiske verk blir utgitt i forbindelse med store og små jubileer. Et eksempel på publisering til et "lite" jubileum er Alf Henrikson, Arne F. Andersson og Helge Seips *Norge og Sverige gjennom 1000 år i feide og fellesskap* (1985), som ifølge en forlagsannonse ble utgitt "i anledning 25 årsjubileet for Svenskhemmet Voksenåsen". I 2014 ble det utgitt en rekke historiske verk om 1814 og 1914 (verdenskrigen).

Verkene kan handle om korte perioder, som f.eks. Sverre Steens *1814* (1989), Tore Dyrhaugs *1884: Nærbilde av et år* (1984) og Øystein Sørensens *1880-årene: Ti år som rystet Norge* (1984), eller være oversiktsverk over lange perioder, som f.eks. Tore Pryzers *Norsk historie 1800-1870* (1985). Det finnes mange andre alternativer, bl.a. på en skala fra person- og lokalhistorie via nasjoners historie til verdenshistorie. Historiske verk kan være konsentrert om:

- historiske hendelser eller prosesser: f.eks. slaget ved Kringen i Gudbrandsdalen i 1612, innføringen av parlamentarismen i Norge, den industrielle revolusjon
- åndsretninger og ideologier med deres konsekvenser: konservatismen, liberalismen, marxismen osv.
- styreformere: kongevelde, lokaldemokrati, bedriftsdemokrati
- institusjoner, organisasjoner og bevegelser: f.eks. folkeskolen, Thrane-bevegelsen, en bestemt fagforening, afroamerikanernes borgerrettskamp i USA
- lover og reguleringer: f.eks. alkoholforbudet i USA i mellomkrigstiden
- personer: f.eks. som i Lars Roar Langslets biografi *Christian Frederik* (2014)
- familier og slekter: f.eks. Jarlsberg-slekten i Tønsberg
- steder, geografiske områder og land: f.eks. Ålesund, Nordfjord, Karelen eller Algerie
- yrker med redskaper osv.: f.eks. fløtere, tønnemakere, smeder
- driftsformer: f.eks. Ragnar Frislids *Seterlandet* (1993) om seterdrift
- næringer: f.eks. fiskeri eller bestemte håndverk
- sosiale grupper og klasser: f.eks. embetsmenn eller storkjøpmenn
- folkegrupper: f.eks. Oskar Mendelsohns *Jødenes historie i Norge gjennom 300 år* (3 bind; 1969-87)

- bygninger og arkitektur: f.eks. Olav Storslettens *En arv i tre: De norske stavkirkene* (1993)

- gjenstander: f.eks. gullhornene funnet på Jylland i Danmark

- skikker og konvensjoner: f.eks. bryllup eller julebakst

- teknikker: f.eks. trykkekunsten eller strikkemåter

- årstall og mest mulig som skjedde dette året eller i denne perioden

...

Metodene for å skrive historie er varierte, og det finnes mange underkategorier av historieskriving som har sine egne innfallsvinkler og perspektiver. Det har blitt skrevet bindsterke verk innen bl.a. sosialhistorie, mentalitetshistorie, økonomisk historie, politisk historie, idéhistorie, kunsthistorie og litteraturhistorie.

“Many histories [...] are not reconstructions and recountings of a succession of events in the obvious form of a story. Instead, they may be broad surveys of various aspects of a period; or accounts of the evolution of an idea; or descriptions of the development and functioning of institutions; or analyses, interpretations, and critical treatments of particular historical problems. Although works of this kind are likely to include pieces of narrative and to pay attention to some aspect of change over time, they are not fundamentally cast in a narrative mold. As examples one may cite such histories as Jacob Burckhardt’s *Civilization of the Renaissance in Italy*, Moses Finley’s *Politics in the Ancient World*, L. B. Narnier’s *The Structure of Politics at the Accession of George III*, Alfred Cobban’s *The Social Interpretation of the French Revolution*, Lucien Febvre’s *The Problemn of Unbelief in the Sixteenth Century*, A. O. Lovejoy’s *The Great Chain of Being*, H. C. Lea’s *A History of the Inquisition of Spain*, or Roland Mousnier’s *The Institutions of France under the Absolute Monarchy*, none of which really fits the category of narrative history.” (Perez Zagorin i <https://www.jstor.org/stable/pdf/2505313.pdf>; lesedato 25.01.23)

“Historians often take creative liberties when setting the scene, but at what point does it become misleading? [...] How much should we exercise our imaginations in writing about the past? As any historian knows, sometimes it has to be a great deal. Trying to reconstruct any episode in history can be a complex interplay between what we know and what we can use to fill in the gaps – what we can hypothesise, speculate, deduce or simply imagine. Imagination may be an important tool in striving to understand the lives and actions of historical figures, a means by which we can seek to grasp experiences, feelings and motivations radically different from our own. It’s impossible to think yourself into the life of another person, but

attempting to do so can be a valuable first step in gaining a rounded picture of our historical subjects.” (Eleanor Parker i <https://www.historytoday.com/archive/out-margins/it-was-dark-and-stormy-night>; lesedato 23.08.22) Det er vanskelig å unngå “the tunnel vision of historical reconstruction” (Vidal 2012 s. 113).

“I den udstrækning man kan snakke om et ledende centrum for vestlig historieforskning efter anden verdenskrig, så er det den såkaldte Annales-skole – forskerne omkring det franske tidsskrift *Annales (Economies, Sociétés, Civilisations)*. Selvom Annales-historikerne ikke udgør nogen egentlig “skole”, er de kommet til at stå som de betydeligste bærere af tre hovedtendenser i moderne historievitenskap:

1. Systematisk tværfaglig samarbejde mellem historie, geografi, andre samfundsvidenskaber og naturvidenskab.
2. Udvikling af nye, stærkt specialiserede forskningsdiscipliner (historisk demografi, jordbrugshistorie, husholdningshistorie, klimahistorie, familiehistorie, pengehistorie osv.).
3. Prioritering af teoretiske problemstillinger om grundbegreber, metoder, syntese. Af væsentlig betydning har været forsøgene på at klarlægge forskjellen mellem de stadig skiftende “begivenheder” (*Évènements*) og mere varige historiske forhold (*structures*) knyttet til et langt tidsforløb (*longue durée*).

Under navnet “Annales d’histoire économique” blev tidsskriftet startet i 1929 af Marc Bloch (1886-1944) og Lucien Febvre (1878-1956) [...] Febvre bidrog væsentlig til det historiske studie af socialpsykologiske forhold (*mentalités collectives*) gennem sit hovedværk om Rabelais og kætteriets problemer i 1500-tallet.” (<http://www.leksikon.org/art.php?n=82>; lesedato 04.07.14)

“Det sies at det er vanskelig å spå, særlig om fremtiden. Det vittige ved utsagnet dekker over det vel så interessante faktum at det også kan være temmelig vanskelig å spå om fortiden. Historien forandrer seg lenge etter at den faktisk fant sted, hvilket uroer mange. Det er nok av matematikere og fysikere som synes historie er Mikke Mus-vitenskap av verste skuffe. Man kunne selvsagt replisere at det er litt av holdning fra en gjeng som ikke klarer å bestemme om en partikkel faktisk er en partikkel eller en bølge, men det ville ikke forandre saken: Historien er notorisk upålitelig. [...] Hver generasjon må skrive historien på nytt. [...] nettopp mulighetene for en historieskrivning som gjør seg til tjener for ideologi, politikk og fordommer, gjør historien så ekstremt viktig å diskutere, etterforske, kjempe om.” (Lasse Midttun i *Morgenbladet* 11.–17. desember 2009 s. 33)

“In *Why History Matters* (1997) Gerda Lerner argues that the current insatiable appetite for popular history is partly the result of the way in which the mass media revolution – photography, popular journalism, radio, film and television – has

affected people's relationship to the past. The 'TV Generation' connects more easily with the visual than the written or spoken word. [...] At the same time, she [...] notes, a 'hunger for a meaningful understanding of the past and for coherent explanations of present-day phenomena,' evidenced by the popularity of genealogy, historic site reconstructions, the search for roots and, as she puts it, 'on a shallower level' the 'mass appeal of historical fiction and of new forms that deliberately challenge the boundaries of fact and fiction, such as the docudrama and the docufilm' (335-6). The nostalgia for old fashions, music and films is another manifestation of this hunger for the past." (Diana Wallace i <https://extra.shu.ac.uk/wpw/historicising/Wallace.htm>; lesedato 07.10.22)

I 2014 var det "100 år siden utbruddet av første verdenskrig. Hver eneste ungdomsskole i Storbritannia skal sende elever til vestfronten i 2014 [...]. Avisen Independent kan fortelle at det bare i Storbritannia er planlagt mellom 900 og 1000 bokutgivelser neste år om 1. verdenskrig – foreløpig." (*Morgenbladet* 11.–17. oktober 2013 s. 38)

"History publishing is a huge business, with thousands of new titles appearing every year. Does this mean that we are closer to the truth about the past, or does it just mean that there are as many histories as there are people prepared to write them?" (Tosh og Lang 2006 s. 174)

"[T]he classic task of the genres of history: to trace the movements and the causal interactions between event and structure, transforming document into narrative and narrative into explanation. [...] the writing of history is generically structured by the narrative problems of binding the singularities of events and their multiplicity of times into the coherence of a structural explanation. Everything else follows from this: the grounding of the reality of the event in the authenticity of the primary source, the evaluative balancing of sources against each other, the striving for a 'unique, comprehensive view of the subject' (Braudel 1972: I, 354) in which individual perspectives will blend into the godlike vision of the writer who commands all knowledge" (Frow 2015 s. 105 og 107).

"[O]m historikerens eneste oppgave er å tilgjengeliggjøre kilder og ikke tolke dem, er det to farer ved det. Det ene er at man ikke i tilstrekkelig grad får diskutert hva de bevarte kildene kan fortelle om maktforhold i den konteksten de er blitt bevart i. Det andre er at særlig i moderne historie vil kildegrunlaget som regel være så stort, at man alltid må foreta et utvalg. Om man bare presenterer kildene og deres historie, usynliggjør man den instansen som subjektivt har valgt ut akkurat disse kildene og utelatt andre. Det hele er litt en arv etter positivismen, med idealet om den desinteresserte forskeren som bare er opptatt av sannhet og ikke har egne hypoteser." (historikeren Hans Jacob Orning i *Morgenbladet* 18.–24. oktober 2013 s. 47)

Den franske historikeren Paul Veyne skrev: “Fakta er ikke ganske enkelt gitt fra før av, man må skape dem.” (sitert fra Niney 2012 s. 25) “Ingen person blir historiker som ikke aner at det i historien slik den virkelig fant sted, finnes omland, ligger en utall forenlige historier som like gjerne kunne vært skrevet – “ting som kunne ha vært annerledes”. [...] Historikerens fortjeneste består ikke i å bli oppfattet som dyp, men i å vite på hvilket beskjedent nivå historiefaget fungerer.” (Paul Veyne i boka *Historieskriving – og hva det ikke er*, 1990; her sitert fra Niney 2012 s. 185)

Spanjolen Fernán Pérez de Guzmán skrev på 1400-tallet at en historikers verk bør offentliggjøres etter at den herskeren som berøres mest av verket er død, slik at forfatteren uten frykt kan skrive sannheten (gjengitt etter Strosetzki 1996 s. 69).

På 1800-tallet hadde mye av historieskrivingen objektivitet og nøytralitet som ideal. Den tyske historikeren Leopold von Ranke representerte et slikt arbeidsprinsipp, og var oppmerksom på kildekritikk som et nødvendig redskap for å kunne skille løgn fra sannhet, og myter fra det som “faktisk hadde skjedd”.

The History of England from the Accession of James II (1848 og senere) av den britiske historikeren og politikeren Thomas Babington Macaulay ble mye lest: “The History was so popular not only because it was the success story of what so many Victorians wanted to believe in, Protestantism, progress, balance and the acceleration of improvement, but because of its style and its approach. This history was not the dry narration of facts. This was history with a hero, history with a sense of drama and the significant detail, history written by a historian who adulated [Walter] Scott the writer of fiction, and felt that all historians could and should learn from him” (Angus Calder sitert fra Korte og Paletschek 2009).

“Echoes of lived experience are to be found in the work of many historians. Writing about the past is usually also, indirectly, a way of writing about the present. The past is read through the present and the present through a vision of the past. It has often been noted, for instance, that the author’s reaction to the world around him is reflected in the work of Jacob Burckhardt, the great nineteenth-century Swiss historian, who was born into one of the leading patrician families of the old free city of Basel at a moment when these merchant families, rulers of the little city-state since the Renaissance, were coming under increasingly uncomfortable pressure from the political movements of the time. [...] “De quoi l’histoire est-elle faite, sinon de moi” [“What is history made with, if not me”], [den franske historikeren Jules] Michelet exclaimed in the spring of 1842. “De quoi se referait-elle, se raconterait-elle, sinon de moi?” [“What would it be reconstituted with, narrated with, if not me?”] [...] Such an idea had never, to the best of my knowledge, occurred to any historian before Michelet. Even today, despite the erosion, already well under way in the 1920s and 1930s, of the positivist ideal of a completely objective “scientific” history, it still appears fanciful, even freakish.” (Lionel Gossman i <https://www.openbookpublishers.com/>; lesedato 07.04.14)

““I was the first to present France as a person,” he [Michelet] repeated several pages later. Looking back over the first volumes of his *Histoire de France*, he again emphasized that his vision of France as a “person” had been his most original achievement as a historian. In it “for the first time, in her lively personality, the soul of France was revealed.” What was made visible to him in that intuition or sudden illumination, Michelet claimed, was an autonomous, whole, and distinct entity. The famous “Tableau de la France,” placed at the beginning of Book III of the *Histoire de France* was said to have been the result of a vision in which the historian suddenly perceived France emerging from the Carolingian Empire and beginning to breathe and to move like a living person. The limbs of this great body, that is to say, of the *mère patrie*, the mother-fatherland, he wrote, organized themselves into a single living being [...] While in Michelet’s eyes, France more than any other nation was a “person” and while that distinguished her from other nations – “England is an empire; Germany a country, a race; France is a person” – and justified the leading role he assigned to her in world history, the significance of the new conception of the nation as an organism, as *bios*, and as a “soul,” was as revolutionary for historical consciousness and for historiography in general as the significance of Rousseau’s project, in the *Confessions*, for individual self-consciousness and autobiography. [...] a new, hitherto unknown conception of the historian as a seer or prophet whose gaze is turned backward” (Lionel Gossman i <https://www.openbookpublishers.com/>; lesedato 07.04.14).

Forfatteren Kjartan Fløgstad sa dette i et intervju i 2009 angående “en syndflod av bøker om krigen” (dvs. om 2. verdenskrig): “Det har å gjøre med at først blir historien skrevet, så blir den modifisert, så dukker det opp revisjonistiske tendenser som igjen skal korrigeres, og summen av dette blir at ingenting tyder på at interessen for krigen innen skjønnlitteraturen og historiefaget vil avta. Og jeg har tenkt at det også fins en annen grunn for den litterære interessen; altså dette at på denne tiden ble folk stilt overfor skarpere og mer brutale valg, politisk og moralsk, enn hva min generasjon har blitt. Vi har ikke hatt mulighet til å ta så dramatisk feil som det man hadde den gangen.” (*Morgenbladet* 25. september–1. oktober 2009 s. 29)

“[B]øker om andre verdenskrig [er] igjen en sikker forlagsvinner. [...] The Daily Telegraph bringer flere forklaringer på fenomenet, og her er et utvalg: 1. Vi vil lese om mandige menn. [...] 2. Krigene i Irak og Afghanistan får oss til å lengte etter et klarere fiendebilde. 3. Vi irriterer oss ikke lenger over farfars krigsfortellinger, og det kan være siste sjanse til å høre dem. 4. I vår Big Brother-tid er det godt å lese om mennesker med virkelig heltomot. 5. Andre verdenskrig er “the greatest story ever”: den har den ultimate *bad guy*, den handler om det godes seier over det onde, den foregår over hele verden.” (*Morgenbladet* 17.–23. august 2007 s. 32)

“Fortellingen om hvordan de staute nordmennene i dette vesle landet sto sammen i innbitt kamp mot den onde overmakten, for til slutt å krones med seier og frihet, 8. mai 1945, er bærebjelken i norsk etterkrigshistorie og norsk identitet. Vi sto

sammen med Einar Gerhardsen om gjenreising etter tyskernes barbariske ødeleggelser. Det var vi (gode nordmenn) mot de andre (tyskerne og NS-medlemmene), det gode mot det onde. Og de som skapte denne historien fant vi i den indre krets i Hjemmefrontens ledelse. Det var de som skrev lovene de samme menn dømte “svikerne” etter da krigen var slutt. Vi finner dem også som forfattere av de bindsterke verk om krigen. Der skrev de historien om seg selv, for seg selv.” (Arvid Bryne i *Dagbladet* 5. november 2012 s. 48)

“I mange år har den største spenningen om krigen [2. verdenskrig] og okkupasjonen vært knyttet til faktum, og helst da til faktum slik det i enkelte tilfeller tegner seg som annerledes enn antatt. Nye funn i arkivene, revisjon av overleverte sannheter, presisering av oversette detaljer har vært det spenningsbærende. All dokumentarlitteratur om 1940-45 har egentlig føyd seg inn i en lang, en tilsynelatende evig, diskusjon om hva som faktisk skjedde, hvordan, når og hvor.” (professor Hans Fredrik Dahl i *Dagbladet* 15. januar 2015 s. 42)

Jan Brage Gundersen publiserte i 1995 et hefte (for Biblioteksentralen) om krigsbiografien som sjanger, bl.a. med korte kapitler om “Med spenningsromanen som modell”, “Utefronten og fangefronten” og “Hva har disse bøkene å si oss?”.

“- Det ødelegger resten av mitt liv. En av statspolitimennene som er navngitt i boken, frykter opplysningene ødelegger samholdet i familien. - De vet ikke om alt jeg har vært med på, sier mannen, som nå er i 90-årene. Mandag lanserer forfatter og NRK-journalist Eirik Veum sin første bok i serien “Nådeløse nordmenn”. I boka offentliggjør han for første gang navn på alle nordmenn som arbeidet i Statspolitiet under andre verdenskrig. Navngitte nordmenn blir knyttet til bestemte henrettelser og torturavhør. - Mye av ondskapen under krigen var også norsk. Jeg vet at boka er kontroversiell, og jeg venter sterke reaksjoner, sier forfatter Veum. [...] - Det som står i boka er bare negativt. Det er ikke nevnt at jeg kjempet på norsk side i krigen i 1940. Jeg skal prøve å få den stanset, sier statspolitiveteranen. Mannen ble medlem av Nasjonal Samling i ung alder. Han mener han ikke gjorde noen viktig innsats i perioden han fikk lønn fra Statspolitiet. [...] Nå frykter mannen at resten av livet er ødelagt. I boken “Nådeløse nordmenn” står han nemlig oppført med fullt navn og fødselsdato. I tillegg refereres det til dommen i landssvikoppgjøret. Mannen ønsker å være anonym i avisen, fordi flere i familien hans ikke kjenner hans bakgrunn.” (<http://www.adressa.no/>; lesedato 22.10.12)

Bodil Stenseths bok *Wergelandsveien* (2013) “vil vise samfunnsutviklingen gjennom livet i Wergelandsveien [...] Nærstudien av strekningen fra det gamle Kunstakademiet til det nåværende Litteraturhuset i Oslo er nemlig tenkt som en “mikrohistorie”, der det lille skal tjene som en inngang til det store. [...] Grunntanken bak mikrohistorien er at samfunnet kan studeres gjennom de små enhetene – individet, en bygård, en gate eller bydel. Dermed skulle en vente at et mikrohistorisk verk trekker forbindelser mellom det lille og det store, enten

gjennom eksplisitte sammenligninger eller implisitt gjennom skildringer av konkrete” (*Morgenbladet* 6.–12. desember 2013 s. 48-49).

Mikroskopiering og makroskopiering innebærer å se det store i det små og det små i det store.

Montaillou: An Occitan Village from 1294 to 1324 (1975) av den franske historikeren Le Roy Ladurie er et verk “in which multiple voices speak with and interpenetrate that of the historian” (Rosenstone 1995 s. 205). “This book is rooted in what’s called the Inquisition Register, a unique, exhaustive record of seemingly endless interviews conducted between 1318 and 1324 by priests aiming to root out heretics. The investigation focused on the small town of Montaillou in the Pyrenees near the Spanish border, but also extended out into neighboring areas. This Inquisition Register was put together by Jacques Fournier, the Bishop of Pamiers, who later was elected to the papacy as Pope Benedict XII. When he went to Avignon (where the Popes of the time lived), he took along the Register which ended up in the Vatican Library and was saved for future historians. [...] Not only does the Register provide facts about those lives, but the actual voices of the residents – their descriptions of their activities and thoughts in their own words. The result is what is called microhistory. [...] Ladurie takes an anthropological approach to Montaillou, examining its people and its life, category by category. For instance, he has chapters on how the people of the village thought about time and space, their attitudes toward magic and morality, their thinking about death and childhood and sex.” (Patrick T. Reardon i <https://patricktreardon.com/book-review-montaillou-by-emmanuel-le-roy-ladurie/>; lesedato 25.10.23)

“The collapse of confidence in the widely accepted *grands récits* or “metahistories” (Jean-François Lyotard) of the nineteenth and early twentieth centuries is also the context in which the Italian historian Giovanni Levi situates the success of “microhistory,” a modern, or perhaps one should again say postmodern, form of history that often seems to start from an anecdote or a narrative grounded in a non-literary source, such as a court or other archival record. One thinks of Natalie Davis’s *Return of Martin Guerre* (1983), Robert Darnton’s *The Great Cat Massacre of the Rue Saint-Séverin* (1984), Alain Corbin’s *Le Village des cannibales* (1990) or, albeit the action takes place in a more elevated social milieu, Edward Berenson’s *The Trial of Madame Caillaux* (1992). [...] by the 1980s, it marked, for many historians, the discovery of a new method, as well as new objects and topics, of historical investigation and analysis. It did indeed reject the hierarchy of historical objects still adhered to in some measure even by Voltaire, but it was defined less by the small-scale and humble character of its objects than by its way of looking at all historical objects – through a microscopic lens. [...] Instead of setting out with a set of established macrohistorical categories – such as the individual, the family, the state, industrialization, urbanization, and so on – the new history stayed close to the ground. Typically, it worked out from some limited, often perplexing, incident or person, in order to investigate, concretely and without

prior *parti pris* [fordommer], networks of relations in the small *Lebenswelten* in which people actually live, with the aim of discovering unsuspected patterns of action and interaction, motivation, and behavior. By opening up original fields and modes of inquiry, it was hoped, the unusual or statistically exceptional case might make it possible to look behind the well-mapped surface of history to those “silences de l’histoire” [historiens tausheter]” (Gossman 2003).

“The point of departure of Corbin’s *Les Cloches de la terre* (1994; published in English as *Village Bells*, 1998) is again anecdotal – in this case a series of three anecdotes about the ringing of bells. The first relates an incident in which a group of girls and unmarried women repeatedly rang the bells of the *commune* of Brienne in the department of Aube on the 4th Frimaire of the year VIII (25 November, 1799), in flagrant violation of laws passed in 1795 and 1796 restricting the use of bells to national festivals, and in uncomprehending defiance of the attempts of the “authorities” to get them to desist. The second anecdote tells of a riot that broke out in the same place in December 1832 following a decision by the municipal council to sell one of the village bells – the oldest, known as the “great” bell – which was cracked, in order to satisfy a request of the sub-prefect of Bar-sur-Aube that the commune pay for the arming of the local national guard. Finally, in the third anecdote we learn of the uproar caused in 1958 in the solidly religious commune of Lonlay-l’Abbaye in Normandy by a decision of the municipal council to have the restored bell of the local church resume the ancient tradition of marking the noon hour, in place of the siren on the roof of the town hall to which that function – important in a rural community – had been entrusted after the destruction of the church tower by the Germans in 1944. This text is further punctuated by innumerable stories of disputes over bells. “Many will be astonished at the idea of treating bell-ringing as a subject of historical investigation,” Corbin concedes in a foreword to the English translation, “and yet it offers us privileged access to the world we have lost.”” (Gossman 2003)

Dyrenes by: Hover, kløver og klør i Kristiania 1859-1925 (2020) av Liv Emma Thorsen forteller om hvordan Kristiania/Oslo “er bygget på ryggen til dyrene. Ingen annen by i Europa vokste forttere enn Kristiania i årene rundt 1900. Veksten ble drevet fram av hestens muskelkrefter: På det meste var nærmere ti tusen hester i Kristiania involvert i arbeidet med å dytte og dra, trekke og transportere storbyens maskineri. I tillegg skulle de voksende befolkningsmassene forsynes med melk og kjøtt. Storfø ble drevet til byen fra alle kanter – og de industrielle slakteriene ble en del av bybildet. Samtidig fordrev storbyen dyrene. Ornitologer og dyrevernerne bekymret seg særlig over alle fuglene som ble fanget og jaget, utbyttet og utryddet som følge av byveksten. Vi pleier å forbinde modernisering med maskiner og industri, med motorer og elektriske lys. I *Dyrenes by* forteller etnologen Liv Emma Thorsen en ny og annerledes historie om fremveksten av det moderne Norge. De enorme forandringene i det norske samfunnet i tiårene rundt 1900 var utenkelig uten dyrene. I dag snakker vi stadig mer om det tette og spenningsfylte forholdet mellom natur og kultur, dyr og mennesker. Liv Emma Thorsen viser hvordan disse

spenningene lå til grunn for moderniseringen fra begynnelsen av – og hvordan forholdet til dyrene har blitt fortrent fra den tradisjonelle fortellingen om det moderne Norge.” (<https://www.ark.no/boker/Liv-Emma-Thorsen-Dyrenes-by-9788232803019#product-description>; lesedato 13.08.21)

Mange historiske verk er lokalhistoriske (f.eks. bygdebøker) eller slektshistorie. Vidar Frydenlunds bok *Huseby: Mellom eller Nordre i Berg i Østfold – Ole Olsen og Berthe Mathisdatter, deres aner og etterkommere* (1990) er en slektshistorie om fem generasjoner tilknyttet gården Huseby i Østfold. Frydenlund viderefører i boka slektsgransking som hans bestefar begynte, og omtaler ca. 1200 personer. Boka følger det ene slektsleddet etter det andre. Barn står derfor ikke oppført direkte etter sine foreldre, men med henvisning til andre steder i teksten.

Den britiske historikeren Norman Stones *Første verdenskrig: En kort historie* (på norsk 2008) er “en oversiktlig og ordnet innføring i hele krigen i kort og konsis form, en klassisk makrohistorie, mens Bests bok [*Den største dagen: Freden i 1918*; på norsk 2008] står nærmere den nyere mikrohistoriske retningen, der man fokuserer på en enkelt hendelse, ett slag eller til og med en enkelt dag, mens man er tett på mange kilder til temaet og beholder den nesten kaotiske følelsen av å være i øyeblikket: Der det skjer, mens det skjer. [...] Det er skrevet et utall bøker i oversiktssjangeren, og stadig flere forfattere har følt det nødvendig å benytte nye vinklinger og nye teknikker for å forklare eller for å få leseren til å se med nye øyne. [...] Der vi leser oversiktsverket fra en analyserende og oppsummerende posisjon lenge etterpå, skal mikrohistorien få leseren til å smake, lukte, føle en annen tid, en annen verden, plassere ham eller henne i verkets virkelighet, i dette tilfellet november 1918. [...] Ideen om å hente frem mange forskjellige menneskers erfaringer fra en kort, intens periode av krigen og presentere dem i bokform har vært en suksess i over 30 år nå – BBC startet det hele med tv-serier og tilhørende bøker på 1970-tallet. Nicholas Best har valgt en litt annen vri enn mange andre ved å ha med flere “historiske kjendiser”, figurer som kan forutsettes å være noenlunde kjente også i vår tid. Vi følger Vilhelm 2. av Tyskland, Karl av Østerrike og Max av Baden på vei mot sine fortvilte abdikasjoner, president Wilson, statsminister Lloyd George og statsminister Clemenceau mot en seier med fryktelig bismak av massedød og kommende vansker” (Lasse Midttun i *Morgenbladet* 18.–24. juli 2008 s. 34).

“Historieforståelsen vår er i endring. I løpet av de siste årene har historien endret form fra en langstrakt kjedereaksjon til begivenhetsfiksering. Historien er blitt til historier. [...] Professor i historie på Roskilde Universitet, Bernard Eric Jensen, mener historieforståelsen vår er i endring. Det kommer til uttrykk i nyere historiske verker som fokuserer på et enkelt årstall mer enn et langstrakt historisk forløp. - Florian Illies’ “1913” og John E. Wills “1688” er oppbruddstegn. Det er et oppbrudd fra den moderne historieforståelsen; bøkene peker i retning av en postmoderne historieforståelse, sier professoren. Historiker Jørgen Vogelius bekrefter at vi ser en endring i både historieformidling og historiebruk. - Det

fragmentariske historiesynet er kommet på moten. Det er en postmoderne trend som dyrker begivenhetene, både som underholdning og identitetsspeil, sier han. Denne litteraturen tar for seg en bestemt dato eller et bestemt årstall, som blir brettet ut i detalj. Det er et fragmentarisk historiesyn hvor enkeltstående historiske begivenheter blir brukt til å bekrefte bestemte tendenser. Som for eksempel Dansk Radios serie om den danske statskonkursen i 1813, som skal gi oss innsikt i dagens finanskrisen. [...] Florian Illies' bok "1913" utforsker at mange forskjellige, samtidige begivenheter har hver sin utviklingslogikk og ingen indre sammenheng." (*Klassekampen* 9. november 2013 s. 44)

I den britiske militærhistorikeren Lyn Macdonalds "utgivelser om spesifikke slag (*Somme* og *They Called It Passchendaele*), om enkeltår (*1914: The Days of Hope* og *1915: The Death of Innocence*), om en gruppe mennesker (*The Roses of No Man's Land*) er rytmen hypnotisk, suggererende, skriften er full av innlevelse uten sentimentalitet og bøkene dreier seg om vanlige menneskers opplevelser slik de selv formulerte dem i dagbøker, notater og brev. Takket være Macdonalds trofasthet overfor kildene og deres fortellinger er det en udiskutabel ekthet i disse bøkene. Disse ukjente menneskene som vi plutselig likevel kjenner kommer ut fra historiens halvmørke, står med sine ord og følelser frem som uforglemmelige enkeltindivider med beslektede, men unike vitnesbyrd, reddet fra det som så fort kunne vært total glemsel." (Lasse Midttun i *Morgenbladet* 18.–24. juli 2008 s. 34)

"I flere hundre år ble historie ansett for å være en vitenskap med samme lovmessigheter og samme forutsigbarhet som naturvitenskapen. Men de siste 25 årene er den postmoderne historieforståelsen blitt mer utbredt. I dag tenker vi historie som prosesser. [...] I stedet for å snakke om historien i bestemt entall, snakker vi nå om flere samtidige historier. Det kommer blant annet til uttrykk i årstallssentrerte historiske verker som beskriver begivenheter og stiller opp scenarier, noe som påviser tilfeldighetene i den historiske prosessen. [...] John E. Wills' bok "1688", som i britisk sammenheng er et nøkkeltidspunkt i forholdet mellom Irland, Skottland og England. - Man kan si at boka bare fungerer godt fordi den problematiserer en historisk forforståelse som leserne har. Den henviser igjen og igjen til andre bøker som setter ting i perspektiv, sier han [historiker Bernard Eric Jensen]. Disse bøkene gir bare mening fordi leserne kjenner til Europas historie fra før, ifølge Jensen. [...] Framstillingen av enkelte begivenheter kan bli skjev hvis bestemte personer skaper historiske narrativer for å få legitimert sin egen orientering. - Man bør ikke monopolisere sin egen fortelling som fortellingen om historien. Men det er en kollektiv identitetssykdom akkurat nå at alle tror de er historiens smeder, som ikke trenger ta hensyn til andre erfaringsunivers, sier han. Konsekvensen av å akseptere de individuelle utlegningene av historiske begivenheter løsrevet fra sin kontekst er ifølge Vogelius at innflytelsesrike personer begynner å bruke historien som våpenarsenal i kampen om fortolkningsretten. Som da den daværende danske statsministeren Anders Fogh Rasmussen på 60-årsdagen for 29. august 1943 (dagen da den danske forhandlingspolitikken overfor den tyske okkupasjonsmakten brøt sammen [...]). Han benyttet anledningen til å fordømme

samarbeidspolitikken som var blitt ført under okkupasjonens tre første år. Han nevnte ikke den historiske konteksten. - Alternativet hadde kanskje vært at Danmark var endt i samme situasjon som Norge, og ville det ha vært bedre? spør Vogelius.” (*Klassekampen* 9. november 2013 s. 44-45)

“Motoren for det som skjer i bestemte årstall, ligger ofte i den historiske prosessen som går forut for begivenhetene. Og hvis ikke lengdeperspektivet blir respektert, ender historikerne, ifølge Vogelius, opp samme sted som Anders Fogh Rasmussen. - Han har jo brukt katastrofen i 1864 til å legitimere at vi i 2003 skulle gå inn i Irak, og det er jo helt galt, sier Vogelius. - Kampen om fortolkningsretten har alltid vært der, men man kan ikke bruke historien så vilkårlig. Vi må speile fortida kritisk og ta med mellomrommene. [...] Årstallsliteratur: Florian Illies: “1913” (2013, også på norsk). Bill Bryson: “One Summer: America 1927” (2013). Danny Danziger: “1215: The Year of Magna Carta” (2011). Felipe Fernandez Armesto: “1492: The Year the World Began” (2009). Mark Kurlansky: “1968: The Year That Rocked the World” (2004). Walter R. Borneman: “1812: The War That Forged a Nation” (2004). John E. Wills: “1688: A global history” (2002). Bjørn Bredal: “Forandring fryder: en bog om år 1900” (1999).” (*Klassekampen* 9. november 2013 s. 45)

“Monografier er bøker som tar for seg et avgrenset emne. Årstallene 428, 1066, 1314, 1421, 1492, 1688, 1789, 1848, 1913, 1926, 1977, 1979 og 2001 er eksempler på enkeltår som har fått sine egne bøker. 1968 kan være det årstallet som har fått aller flest bøker oppkalt etter seg. Denne trenden med bøker som behandler et årstall eller en kortere tidsperiode, er kanskje et forsøk på å finne originale vinklinger for å kunne si noe større ut fra noe mindre, et alternativ til “mikrohistorie”. [...] Blant årstallsbøkene finner vi Fred Kaplans “1959: The Year Everything Changed”, som altså påstår at alt ble annerledes etter 1959. En annen variant er Charles Manns “1491”, om Amerika rett før Columbus kom. Om sivilisasjoner, flora og fauna før sammenblandingen mellom kontinentene ristet alt ut av plass.” (*Dagbladet* 16. januar 2014 s. 56) Ole Petter Erlandsen skrev *Anno 1024: Året som forvandlet Norge* (2024).

Robert Lacey og Danny Danzigers bok *The Year 1000* (1998) “takes as its starting point a little known document from around 1020. The *Julius Work Calendar* [...] was probably produced around 1020 CE in Canterbury Cathedral. It is a monthly documentation of the saints days and festivals, principal activities, zodiac signs and information on hours of daylight. Each month is illustrated with a line drawing showing some of the principle activities of that time of year. Most of which concentrate on agricultural work, though one possibly shows the punishment of a thief. [...] Based on interviews with experts of the time, this is an enjoyable, readable account of life for people on the British Isles, 1000 years ago.” (<http://resolutereader.blogspot.no/2013/01/robert-lacey-danny-danziger-year-1000.html>; lesedato 25.02.14)

Eric C. Clines *1177 B.C.: The Year Civilization Collapsed* (2014) er en “reassessment of what caused the Late Bronze Age collapse [...] In 1177 B.C., marauding groups known only as the “Sea Peoples” invaded Egypt. The pharaoh’s army and navy managed to defeat them, but the victory so weakened Egypt that it soon slid into decline, as did most of the surrounding civilizations. After centuries of brilliance, the civilized world of the Bronze Age came to an abrupt and cataclysmic end. Kingdoms fell like dominoes over the course of just a few decades. No more Minoans or Mycenaeans. No more Trojans, Hittites, or Babylonians. The thriving economy and cultures of the late second millennium B.C., which had stretched from Greece to Egypt and Mesopotamia, suddenly ceased to exist, along with writing systems, technology, and monumental architecture. But the Sea Peoples alone could not have caused such widespread breakdown. How did it happen? In this major new account of the causes of this “First Dark Ages,” Eric Cline tells the gripping story of how the end was brought about by multiple interconnected failures, ranging from invasion and revolt to earthquakes, drought, and the cutting of international trade routes. Bringing to life the vibrant multicultural world of these great civilizations, he draws a sweeping panorama of the empires and globalized peoples of the Late Bronze Age and shows that it was their very interdependence that hastened their dramatic collapse and ushered in a dark age that lasted centuries. A compelling combination of narrative and the latest scholarship, *1177 B.C.* sheds new light on the complex ties that gave rise to, and ultimately destroyed, the flourishing civilizations of the Late Bronze Age – and that set the stage for the emergence of classical Greece.” (<https://www.bookdepository.com/1177-B.C.-Eric-H.-Cline/>; lesedato 04.02.22)

Den sveitsiske historikeren Philip Sarasin ga i 2021 ut boka *1977: En kort historie fra samtiden*. “Ved å snevre inn analysen til ett år følger Sarasin et klassisk grep som gjør at han kan etablere historiske paralleller mellom sammenfallende hendelser. Disse kretser rundt de fem temaene revolusjon, menneskerettigheter, seksualitet og spiritualitet, teknologi og naturvitenskap.” (*Morgenbladet* 20.–26. august 2021 s. 44)

“Helt siden Mark Kurlanskys bok *The Basque History of the World* fra 1999 har det vært en tradisjon for å skrive en type mikro-verdeshistorier, hvor man tar et utvalgt tema – papir, krydder, te, banan, baskere, armenere – og gjør dette til et prisme man ser hele verden gjennom.” (*Morgenbladet* 11.–17. oktober 2024 s. 49)

Den skotske historikeren Niall Ferguson og andre historikere stiller i boka *Virtual History: Alternatives and Counterfactuals* (1997) kontrafaktiske spørsmål blant annet om hva som ville skjedd hvis Tyskland hadde beseiret Storbritannia i 1940, hvis John F. Kennedy hadde overlevd attentatet, og hvis kommunismen ikke hadde brutt sammen i Sovjetunionen.

Knut Sogner og Tine Petersens bok *Strategiske samspill: Kongsberg våpenfabrikks historie 1987-2014* (2014) er et trebindsverk og eksempel på “oppdragshistoriske

prosjekter som tilhører det vi kan kalle jubileumsindustrien, hvor bedrifter, organisasjoner og andre institusjoner betaler oss for å skrive deres historie. Vi selger forskning, og vi er oss bevisst vår rolle. [...] Tradisjonelt har bedriftshistorien vært temmelig servil overfor makt. Ofte var det en gammel direktør, en skribent eller en eller annen pensjonist med bakgrunn i selskapet som skrev festskrift. Også historikere ble hyret inn, men bøkene hadde sjelden en kritisk distanse. Siden 1970-tallet er det imidlertid skjedd en betydelig akademisering av feltet, men det har vist seg vanskelig å få finansiering fra de ordinære forskningsmiddelpottene. Næringslivshistorien er derfor i stor grad blitt overlatt til næringslivsaktørene selv å finansiere.” (Christine Myrvang, oppdragshistoriker og leder av Senter for Næringslivshistorie ved Handelshøyskolen BI; i *Klassekampen* 13. desember 2014 s. 43)

“*Norsk rocks historie: Fra Rocke-Pelle til Hank von Helvete* [2009] av Per Kristian Olsen, Asbjørn Bakke og Sigrid Hvidsten. [...] Det er mange måter man kan skrive en historiebok på. En urgammel variant er fra gresk antikk, hvor man antok en tidligere gullalder, som etter hvert hadde forfalt til mindre høyverdige æraer. Som kun å elske rockens pionerer. Et gammelt alternativ til denne forfallsideologien er ideen om sykliske faser, hvor historien gjentar seg, om enn i nye former, men med mange av de samme elementene i seg: Som musikalske trender og nye bølger. En tredje skrivevei er Askeladdens, hvor man nøyer enn andre plukker opp godbitene langs veien (en lynkjapp gitarist som spiller seg til verdens ende på fem sekunder, en gråsteinspisende punker), og konsentrerer seg om dem. Enda en vri er den utviklingsoptimistiske, hvor temaet blir større og større, slik at 1960-tallet i rockehistorien får dobbelt så stor plass som 50-tallet, 70-tallet dobbelt så stor plass som 60-tallet i en eksponentiell kurve. Til sist – men ikke minst, snarere som den mest benyttede formen i dag – har vi dannelsesromanens skjema, hvor man går gjennom både opp og nedture, må løse oppgaver, mislykkes, men lærer av feil og til slutt fremstår lutret og bedre. [...] Rockehistorie er blitt fortalt hundrevis av ganger, på alle disse måtene. Vanligst innen musikkskrivingen er nok ideen om gullalderen, pepret med litt syklisk historie og saltet med Rousseau-romantikk: Jean-Jacques Rousseau er jo filosofen som innfører ideen om at mennesket fra naturens side er godt, men perverteres av samfunnet og kulturen.” (Lasse Midttun i *Morgenbladet* 13.–19. november 2009 s. 32)

Noen historieverk inneholder oppsiktsvekkende framstillingsmåter. Den franske historikeren Fernand Braudel lar ett sted i sitt verk *Middelhavet og middelhavsverdenen i Philippe 2.s epoke* (1947) selve Middelhavet føre ordet i teksten (Ninoy 2012 s. 100).

Bjørn Berges *Landene som forsvant 1840-1970* (2016) “tar leseren med på en eventyrlig oppdagelsesferd til alle verdens hjørner, gjennom jungel og ørken, fra byens pulserende liv til de øde steppene. Han forteller den glemte historien om land fra 1840 til 1970 som eksisterte i kun én måned, et år eller noen tiår – før de forsvant. De bærer gåtefulle navn som Heligoland og Tripolitania – og hva er

historien bak Mandsjukuo som eksisterte 1932-45 og Allenstein i 1920? Landene som forsvant gjør geografien konkret og historien levende, ved bruk av kart og frimerker. I tillegg flettes det inn anekdoter og øyenvitneskildringer fra den gang Knut Hamsun vandret rundt i den senere kolonien Batum og Antoine de Saint-Exupéry var stasjonert som postflyver i Kapp Juby.” (<http://www.spartacus.no/index.php>; lesedato 31.10.16)

“Ambisjonen om å skrive en historie om hele menneskeheten er ikke ny, skjønt den kanskje er nyere enn mange er klar over. Den nordafrikanske tenkeren Ibn Khaldun, utviklet en teori om sivilisasjoners vekst og fall allerede på 1300-tallet, uten at noen tok opp tråden – det var først på 1700-tallet at europeiske intellektuelle begynte å betrakte hele verden som ett sted, definert av samtidighet og indre sammenheng. Og først i forrige århundre etablerte *globalhistorie* seg som en sjanger. Da skrev blant andre den tysk historiefilosofen Oswald Spengler og den britiske historikeren Arnold Toynbee innflytelsesrike bøker om hele verdens historie. Den norske arkeologen Gutorm Gjessings tobindsverk *Mennesket og kulturene* fra 1952 hadde også en lignende ambisjon. Sjangeren er altså ikke ny. Men det som har skjedd de siste par-tre tiårene er at den er blitt pusset opp og kommersialisert. Den har inntatt flyplassenes bokhandlere og bestselgerlistene ved å fortelle historien om hvordan vi i en mytisk og disig urtid kom ned fra trærne og ut av hulene, helt til vi endte opp der vi nå uforvarende har havnet, med smarttelefoner, tidsklemmer og høye strømpriser. Det dreier seg altså om populærhistorie av det aller mest ambisiøse slaget, der målet er å beskrive hvordan hele menneskets verden ser ut, og hvordan den er blitt slik. Forfattere vi snakker om er navn som Jared Diamond, Steven Pinker, Francis Fukuyama, Yuval Noah Harari og – som foreløpig siste skudd på stammen – Oded Galor, hvis boktittel *Menneskehetens historie* må kunne betraktes som representativ.” (Thomas Hylland Eriksen i *Morgenbladet* 28. oktober–3. november 2022 s. 21)

“Fremdeles er det universelle mennesket en hvit mann, mens alle andre er spesielle mennesker – for eksempel kvinner eller afrikanere. Det finnes ambisiøse historiebøker med globalt anslag som er skrevet av andre, for eksempel franske Simone de Beauvoirs *Det annet kjønn* eller den guyanske historikeren Walter Rodney's *How Europe Underdeveloped Africa* osv. – men de er alltid ment å korrigere den dominerende historieforståelsen. Ingen av dem jeg har i tankene her (Diamond, Harari, Pinker, Fukuyama, Galor), er ellers begeistret for fortolkende vitenskap, til forskjell fra tidligere generasjoner globalhistorikere som Spengler og Toynbee. De mistror det som ikke kan måles, iallfall i prinsippet. Og de har en robust tro på enkle verktøy for å forstå historien, enten de velger å ordne den etter evolusjonen, demografien eller teknologien. Bøkene har flere fellestrekk. En sentral likhet er den lineære historieforståelsen, altså troen på at historien har en retning. De følger også ofte en kronologi som kan føres tilbake til The Big Bang, men som typisk begynner enten med tidlig Homo sapiens for rundt 200 000 år siden, migrasjonen ut av Afrika for 60-70 000 år siden, eller siste istid. De tar for seg fremveksten av økt sosial og teknologisk kompleksitet, og alle er innom de store

vannskillene – plogen, byen, staten, skriften, boktrykkerkunsten, maskinene. Noen er fascinert av koevolusjonen mellom hånd, hjerne og miljø, og alle snakker om befolkningsvekst, dampmaskiner og urbanisering. Noen skriver om motgang og forbigående tilbakeslag, som svartedauden eller den irske potetpesten på 1840-tallet. På den annen side er det sjelden at denne typen bøker tar seg bryet med å vise hvordan de rike landene ble rike takket være slaveri, plyndring, folkemord, kolonisering og kyniske manøvre, som opiumskrigene eller USAs kanonbåt diplomati i Japan. I bøker som foregir å ta opp alt som er viktig, nevnes saktens slike faktorer i forbifarten, før forfatteren halser videre” (Thomas Hylland Eriksen i *Morgenbladet* 28. oktober–3. november 2022 s. 21).

“Spørsmålet er hvorfor disse brede sveipene har slått så ettertrykkelig gjennom akkurat nå. Kanskje kan disse bøkene slukke en tørst etter retning i historien. Religionen har for lengst mistet det meste av sin kraft, og det er heller ikke lett å tro på fremskrittet, ikke minst når vi ser hvordan vårt fremskritt ødelegger planeten og livsgrunnlaget for våre etterkommere. Fortellinger om hvordan mennesket har fått bedre, lengre og mer komfortable liv gir en følelse av at *Homo sapiens* tross alt ikke er helt på avveie. En beslektet forklaring er at ideenes markeds plass for tiden opplever en økt etterspørsel etter enkle svar på komplekse spørsmål. Teologer og antropologer har alltid visst at behovet for en mening i tilværelsen og orden i universet er like påtrengende som behovet for mat og søvn, og mening i tilværelsen er en knapp ressurs for tiden. [...] I denne kaotiske, overopphetede, komplekse, skremmende og forvirrende tiden er det et stort behov for ordnende historier.” (Thomas Hylland Eriksen i *Morgenbladet* 28. oktober–3. november 2022 s. 21-22)

Litteraturliste (for hele leksikonet): <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/litteraturliste.pdf>

Alle artiklene i leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>